

LBRIS

We know
books

MANOLE NEAGOE

MIHAI VITEAZUL
Viața și rolul său în istoria
românilor

Ediție îngrijită de Maria Anghel

Editura CARTHEMIA

București, 2025

Cuprins

I. Europa și Țările Române în secolul al XVI-lea	5
II. Originea lui Mihai	15
III. „Când am fost Domnia Mea... mare postelnic și... mare ban al Craiovei”	20
IV. Cavalerul dreptății	29
V. „Această puțină slujbă am făcut-o într-o singură iarnă!”	45
VI. Trădare și umilire	56
VII. „Era timpul când se lupta ziua cu noaptea”	73
VIII. „Nicăând n-au fost la Poartă soli mai bine primiți”	95
IX. „Și văzând turcul câtă pagubă îi făceam, îmi trimise steagul”	112
X. „Dacă nu mi-ar lipsi nici ostașii, nici banii..., aș încerca și lucruri mai mari”	129
XI. „Acum oricine va putea cunoaște câtă pagubă am făcut dușmanului”	149
XII. „Pohta ce am pohtit”	172
XIII. „Și căzu ca un copaciu trupul lui cel frumos”	229
XIV. Greutățile unei domnii la sfârșitul secolului al XVI-lea	257
XV. Problema țărănească	276

XVI. Mihai și boierii	293
XVII. Oastea lui Mihai	316
XVIII. Problema unității Țărilor Române	326
XIX. Faima lui Mihai Viteazul	348
Bibliografie	363

LIBRIS

We know
books

Portretul lui Mihai Viteazul în aramă, de Aegidius Sadeler – Praga 1601, după N. Iorga, *Portretele domnilor români*

Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate Editurii CARTHEMIA. Nicio parte din această lucrare nu poate fi reproducă, stocată sau transmisă sub altă formă fără acordul prealabil scris al editurii.

La editarea acestei cărți s-a folosit ediția apărută la Editura Scrisul Românesc, în anul 1976. Prezenta ediție a fost revizuită în conformitate cu normele limbii literare actuale.

Copyright © Editura CARTHEMIA, 2025

Sursa ilustrații: Wikimedia Commons (domeniu public)

Redactare și corectură: Maria Anghel

DTP: Nicoleta Radu

Copertă: Tatiana Daniela Popescu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NEAGOE, MANOLE

Mihai Viteazul : viața și rolul său în istoria românilor / Manole

Neagoe ; ed. reviz. de Maria Anghel. - București : Carthemia, 2025

Conține bibliografie

ISBN 978-630-95101-5-0

I. Anghel, Maria (ed.)

94

929

Editura CARTHEMIA

București, str. Osiris nr. 24, sector 5

telefon: 0753.103.442

e-mail: edituracarthemia@yahoo.com

I

EUROPA ȘI ȚĂRILE ROMÂNE ÎN SECOLUL AL XVI-LEA

La începutul secolului al XVI-lea, Imperiul Otoman reprezenta cea mai mare forță militară din Europa. Baiazid al II-lea și Selim I duc o politică de cuceriri în Răsărit: este ocupat nordul Mesopotamiei, sultanii mameluci sunt înfrânți în Siria și ultimul dintre ei este spânzurat sub una dintre porțile cetății din Cairo, în 1517. Sultanul devine calif, adică și șeful spiritual al Islamului.

Politica orientală a lui Selim, care se soldează cu anexarea unor vaste teritorii, e de natură să-i impresioneze pe oamenii politici din Europa. Răgazul oferit de Selim este folosit de papa Leon al X-lea pentru organizarea unei cruciade. Regele Ungariei solicită unirea forțelor creștine pentru salvarea propriului regat. Țăranii răspund la chemarea emisarilor papali și cruciada se transformă în războiul țărănesc condus de Gheorghe Doja. Cu martirizarea acestuia apune un mit: unirea celor de o credință în lupta împotriva Islamului. Cruciada însemna eliberarea locurilor sfinte. De acum încolo, se pune înșă problema apărării creștinătății. Peste 12 ani, în 1526, în confruntarea decisivă de la Mohács, dintre oastea feudală maghiară și oastea otomană, țărănimea privește cu indiferență cum dispare o coroană și o parte din nobilimea care se dovedise mai nemiloasă decât turcii.

Lui Selim I îi urmează Soliman Magnificul (1520–1566), sub domnia căruia Imperiul Otoman atinge culmea puterii sale. Domnia acestuia începe cu cucerirea Belgradului (1521), și astfel drumul spre centrul Europei este deschis, dar, în aceste momente de panică, Europa se dovedește a fi unitară

numai ca noțiune geografică. Republica Christiana, o altă fosilă medievală, își manifestă totala ei debilitate în anii în care s-ar fi impus mai mult ca oricând o fărâmă de unitate, pentru a bloca ofensiva otomană sub zidurile Belgradului.

Pe plan economic, acum se pun temeliile unei lumi noi prin inovațiile tehnice, prin creșterea producției de bunuri și dezvoltarea comerțului, prin descoperirile geografice. Biserica condamnase secole de-a rândul câștigul, socotindu-l imoral. Se predica egalitatea în sărăcie, dar numai pentru cei umili. Luther se revoltă împotriva ipocriziei afișate de superiorii săi, marii potențați ecleziastici, și visează o lume guvernată de principii ascetice. Bancherii îl sprijină pe Calvin pentru că justifică pe plan moral activitatea creatoare de bunuri și capitaluri.

Tot bancherii germani îl sprijină pe Carol al V-lea să se încoroneze ca împărat romano-germanic. Francisc I și Carol al V-lea duc războaie pentru cucerirea Italiei. Marile puteri duc războaie de expansiune, cărora li se opune un nou principiu politic: păstrarea unui echilibru între aceste mari puteri. Pentru a limita efectele victoriei de la Pavia (1525), unde Francisc I este făcut prizonier, papa Clement al VII-lea predică înființarea unei ligi sfinte împotriva lui Carol al V-lea. Războiul începe să devină „sfânt” și atunci când bântuie în sânul Republicii creștine. Cu timpul se ajunge, în secolul al XVI-lea, la o mai exactă defnire a caracterului pe care-l capătă conflictele armate: sunt războaie drepte, de apărare, și nedrepte.

Țăranii din Germania consideră că a sosit momentul când societatea omenească trebuie să trăiască după preceptele egalitare. Forța lor dispersată pe mari spații și faptul că tot lor le revenea cinstea de a semăna și culege roada pământului îi fac pe țărani concesivi după primele victorii, dar până la urmă sunt înfrânți (Războiul Țărănesc German, 1525). Este adevărat că țăranii în Occidentul Europei nu mai sunt legați

de glie. Dar, în Est, bogățiile nu le produc centrele urbane sau negoțul, ci pământul și, cum nobilii au nevoie de bani, s-a impus țăranilor de la răsărit de Elba legarea de glie.

Liga de la Cognac inițiată de papă are darul să ducă la invazia Italiei. Cei care dau cailor ovăz în pistolul de la Roma nu sunt oștenii lui Soliman, ci lanscheneții lui Carol al V-lea, împăratul Sfântului Imperiu Romano-Germanic. Iar regele „preacreștin”, cum se intitulau cu orgoliu regii Franței, îi cere lui Soliman să înainteze spre Viena. Războiul Țărănesc German și încurcăturile din Italia paralizează orice acțiune de ajutorare a Ungariei și, în 1526, la Mohács, regatul feudal maghiar se prăbușește. În 1529, Soliman încearcă să cucerească Viena. Spațiul se opune intențiilor sale. Capacitatea de aprovizionare este încă prea mică. 70 000 de cămile și drumul fără pulbere al Dunării nu sunt suficiente pentru a transporta alimentele pentru o mare armată, care operează în centrul Europei. Celebrul corsar Barbarossa ocupă Tunisia și Algerul în numele sultanului. Trei sferturi din țărmurile Mediteranei sunt controlate de turci. În 1537, Puglia, Calabria, Toscana și Corfu sunt jefuite de corsarii lui Barbarossa. În anul următor, un nou raid este organizat, concomitent cu campania împotriva Moldovei, pe care Soliman voia s-o transforme în pašalâc. Țara rezistă și sultanul se mulțumește să impună condiții care limitează independența Moldovei. Soliman se consideră stăpânul lumii, de el depinde fericirea popoarelor care poate fi găsită la Poarta lui. În 1541, Buda este transformată în pašalâc, iar în anii următori, alte cetăți din Ungaria superioară sunt cucerite de turci. În 1553, turcii jefuiesc Sicilia, Napoli și Corsica. Francezii le dau ajutor și afacerea, dovedindu-se mănoasă, se repetă peste doi ani. Sunt prădate coastele Toscanei, insula Elba, Piombino. În 1556, Carol al V-lea renunță la coroană. Imperiul său este împărțit în două: Filip al II-lea primește Spania, Țările de Jos, Sardinia, Sicilia, mare parte din Italia și cea mai mare parte din

teritoriile descoperite în lumea nouă, iar Ferdinand I moștenește Germania și pretențiile la coroana regatului maghiar. Pentru ea și pentru răscumpărarea păcii, Ferdinand I plătește 30 000 de galbeni anual sultanului și-l consideră pe Soliman drept tatăl său protector și binevoitor. Sultanul este cel mai bogat suveran al timpului, el poate achiziționa arme de foc, oastea turcă fiind echipată la nivelul armatelor „moderne”.

Turcii ocupă Chiosul în 1568, an în care are loc o revoltă a musulmanilor creștinați cu forța în Spania. Acțiunile acestora sunt sprijinite de turci și, în anul următor, împotriva rebelilor este trimis Don Juan de Austria. Filip al II-lea își structurează politica pe două direcții principale: lupta pentru restaurarea catolicismului și apărarea posesiunilor sale din Italia și din Mediterana, împotriva turcilor. Un prim rezultat al acestei politici este victoria de la Lepanto (1571) care nu afectează potențialul militar al Imperiului Otoman. De altfel, forțele principale ale acestuia sunt angajate în Asia. În 1578 e ocupat Tiflisul, iar războiul cu Persia va dura până în 1589.

În 1591, politica de cuceriri în Europa este reluată de turci, care asediază Essekul. Viena era amenințată direct, și la insistențele papei se încheie Liga Sfântă în care intrau, pe lângă papă, Spania, Austria, principii germani, marele duce al Toscanei, cu care Mihai Viteazul va stabili legături, și alte câteva state mici italiene. Timpul va dovedi că Liga nu avea resursele necesare ca să ducă un război ofensiv împotriva turcilor. Franța se afla în relații de prietenie cu Imperiul Otoman, în Anglia se constituia Compania Levantului care urmărea obținerea unor avantaje comerciale de la turci, iar Veneția, mereu redusă în posesiunile ei de pe coasta dalmată, preferă să păstreze o atitudine pașnică față de Poartă, în schimbul unor privilegii comerciale. Polonia continuă politica tradițională de bună înțelegere cu Imperiul Otoman.

Emisarii papali și imperiali pornesc în căutarea ajutoarelor la Cracovia și în Transilvania, la Moscova și în Moldova.

Tratativele trenează, din lipsă de energie și inițiativă nu se pot organiza acțiuni ofensive de mare amploare. În Croația și în Ungaria superioară au loc ciocniri care se soldează cu cucerirea mai multor cetăți de către turci și cu prea puține succese pentru oștile Ligii. Puterile europene dovedesc aceeași incapacitate de a realiza o unitate de acțiune, lipsesc banii pentru recrutarea unor mari armate de mercenari. Cu toate eforturile diplomatice, activitatea militară lăncezește, iar planurile cele mai optimiste făurite la Roma sunt dezise de inerția care domnește pe teatrul principal de operațiuni. Din toamna anului 1594 și până în toamna anului 1595, teatrul principal de operațiuni se mută, din marginea Vienei, în Țara Românească. Ofensiva otomană spre centrul Europei era paralizată. În flancul drept al armatei otomane care opera spre Viena apare potențialul economic și uman al Țărilor Române. Bruscu, la Dunărea de Jos se revenea la situația politică și militară de la începutul secolului al XV-lea. Această răsturnare de valori se datora lui Mihai Viteazul, omul care îndrăznește să gândească și să acționeze mai mult decât oricare înaintaș sau contemporan al său.

Pe măsură ce presiunea stăpânirii turcești se exercită tot mai intens în jurul Țărilor Române, situația acestora se înrăutățește treptat, prin sporirea abuzivă a dărilor către Poartă.

La începutul acestui sistem de exploatare nemiloasă a fost haraciul. O sarcină de care domnii se plâneau că sărăcește țara. A urmat creșterea succesivă a haraciului ajungându-se, pentru Țara Românească, de la 8 000 de galbeni cât era în anul 1503, la 24 000 în 1542, la 65 000 în 1567 și la aproximativ 155 000 în 1593. Oricât de spectaculoasă este creșterea haraciului, acesta reprezintă, în cadrul obligațiilor țărilor noastre față de Poartă, o sumă modestă. Pe măsură ce dependența țărilor noastre crește față de imperiu, sultanii adaugă haraciului alte dări. La început, peșcheșurile însemnau

o atenție față de sultan și de marele vizir, în momentul în care se achita haraciul. Peșcheșul era mai mic decât haraciul. Din atenție, peșcheșul se transformă în obligație, păstrându-și totuși titlul de dar, progresând însă substanțial, ca sumă.

Petru Cercel plătea 150 000 de galbeni ca haraci și tot atâta ca peșcheșuri. Dar pe lângă peșcheșurile datorate sultanului și marelui vizir, alți demnitari ai imperiului și alte rude apropiate ale padișahului manifestă o slăbiciune specială pentru voievozii români, iar aceștia, recunoscători, răspund cu daruri, din ce în ce mai multe, din ce în ce mai mari. Se bucurau de atenția domnilor români soțiile influente ale sultanilor și ale beilerbeii Rumeliei, pașii și toți cei care puteau să exercite o cât de mică influență la Poartă. Moare sultanul, punge de bani iau drumul Constantinopolului pentru a câștiga bunăvoința noului sultan. E înlocuit un mare demnitar, domniile aveau nevoie de sentimentele bune ale înlocuitorului, și ele se cumpărau cu galbeni. Era circumcis fiul preaputernicului împărat, sau se însura, trebuia ca la București și Iași bucuria să se manifeste prompt și concret, prin trimiterea altor punge, simbol sigur al unor sentimente de dragoste. Orice contact oficial cu un turc însemna bani în formă lichidă sau în daruri, care costau mult. Numai lui Ferhad-aga care-i duce steagul de domnie lui Despot Vodă i se dau 1 500 de galbeni, 100 de cai, 18 haine de fir, 40 de bucăți de postav fin, mătase și altele, în timp ce turcii care făceau parte din suită primeau daruri, fiecare în parte, ca să li se răsplătească oboseala.

Ceea ce afectează din ce în ce mai mult starea economică a Țărilor Române este cumpărarea domniei. Haraciul și peșcheșurile încep să pară derizorii în comparație cu prețurile mereu crescânde cu care se cumpără domnia. În vremea lui Soliman Magnificul se îngăduie boierilor să-și aleagă domnul, sau cel puțin erau consultați în alegerea care trebuia făcută. După moartea lui Soliman și până în ultimul deceniu

al celui de-al XVI-lea secol, una dintre perioadele în care se înrăutățesc în chip catastrofal relațiile dintre Imperiul Otoman și Țările Române, domnia, instituția supremă a țărilor noastre, este pusă la mezz, la Constantinopol. Ia tronul cine plătește mai mult. În capitala imperiului, cămătarii calculează șansele de reușită și împrumută cu dobânzi care ajung repede la procentul de 200%. Din pricina acestui sistem nu există nicio certitudine pentru domnul aflat în scaun. Oricând un pretendent poate să-l înlăture dacă reușește să găsească credit. Domnia ajunge să se obțină datorită unui sistem original de licitație. Pretendentul oferă o sumă, domnul în scaun află și trimite din țară banii care să-i asigure domnia. Între anii 1580 și 1593, acest sistem capătă proporții catastrofale pentru economia noastră. În mai 1581, Petru Cercel sosește la Constantinopol cu gândul să obțină domnia Țării Românești. Mihnea, domnul în scaun, află și trimite odată cu haraciul, în același an, numai sultanului, un dar de 200 000 de galbeni. În anul următor, pentru a contracara ofertele lui Petru Cercel, Mihnea trimite numai sultanului 400 000 de galbeni. Ritmul crește însă amețitor. Mihnea, pentru a anihila pretențiile lui Petru Cercel, ajunge să cheltuiască un milion de galbeni. În disputa dintre Mihnea și Cercel s-au cheltuit aproximativ 3 550 000 de galbeni, sumă care a putut fi înregistrată, în mare, pentru că alte cheltuieli mai mici sau a căror urmă s-a pierdut ridică totalul peste cifra astronomică de mai sus. Pretendenții plăteau în speranța că vor ajunge domni și cu cât sumele angajate erau mai mari, cu atât mai mult creșteau speranțele pentru obținerea domniei. În jurul lor se grupau atâtea interese încât, pentru a se recupera tot ce se cheltuise, era nevoie măcar de o scurtă domnie, pentru ca nimeni să nu piardă. Când pretendentul reușește să cumpere domnia, el este acompaniat nu numai de demnitarii și de garda care-l însoțea pentru a-i asigura înscăunarea, dar și de acest nor de lăcuste care se repezeau asupra țării. Bogățiile erau stoarse nemilos,

pentru a umple pungile golite și pentru a crea un surplus domnului. Acesta trebuia să-și achite datoriile contractate. Și după aceea trebuia să adune și pentru viitor: să contracareze acțiunile eventualilor pretendenți, să nu părăsească țara cu mâna goală în cazul în care pierdea domnia. Petru Cercel, în doi ani, reușise să strângă pentru zile negre 700 000 de galbeni.

În felul acesta, în mai puțin de un deceniu erau aruncați în vânt 6 500 000 de galbeni, ceea ce echivalează cu valoarea de cumpărare a mai mult de jumătate din satele Moldovei sau Țării Românești.

Și de-ar fi fost numai atât! Veneau după aceea corvezile și rechizițiile: oameni care să vâslească la corăbiile care aprovizionau Constantinopolul sau armata; oameni care să meargă să lucreze la ridicarea unor noi fortificații cerute de evoluția artileriei de asediu, la cetățile turcești aflate în afara hotarelor Țărilor Române. Dispariția flotei turcești în bătălia de la Lepanto are repercusiuni grele asupra țărilor noastre. Sultanul cere lemn, salahori, vâslași pentru transport și construirea unor noi vase. Sute de mii de tone de orz, de grâu și sute de mii de vite sunt trimise pentru a hrăni capitala imperiului și armata acestuia. Cavaleria turcească pierde cai în luptele din Persia? Din hergheliile românești sunt ceruți de sultan 3 000 de cai. În anul 1587, cazacii atacă și ard cetatea Oceacovului. Petru Șchiopul, domnul Moldovei, trimite 3 000 de care și 15 000 de salahori și cetatea este refăcută pe cheltuiala voievodului.

Bogățiile țărilor noastre și energiile se scurg în afara hotarelor pentru folosul altora.

Toate aceste angarale care sporesc an de an se abat asupra țărănimii. Boierii sunt în principiu scutiți de dări.

Dacă ținem seama de faptul că aproape toate resursele economice sunt folosite pentru a face față sarcinilor impuse de puterea suzerană, devine și mai clară imaginea neputinței domnilor români pe plan politic și militar, în a doua jumătate

a secolului al XVI-lea. În asemenea condiții se explică de ce starea de dependență a țărilor noastre crește față de Imperiul Otoman, de ce, în ciuda încălcărilor repetate a celor mai elementare drepturi, nu întâmpină rezistență. Domnii nu mai sunt niște viteji, ci simpli funcționari ai Porții. Ei nu se urcă în scaun cu gândul să apere și să transmită urmașilor o țară a lor. Singura lor grijă este aceea de a nu-și pierde scaunul aducător de profituri pentru ei și ai lor. Nu există niciun punct de întâlnire între interesele lui personale și interesele poporului pe care-l conduce. Și ceea ce-l înstrăinează și mai mult de supuși este promovarea în cele mai înalte dregătorii a unor greci din Constantinopol. Acești demnitari străini, prin prezența lor, sporesc ura față de stăpânirea străină. Mai ales că, pe lângă ei vin turci care sunt folosiți la strângerea dărilor. Aceștia jefuiesc, comit șilnicii, „ridică”, după cum spune Baltasar Walthers, „în chip nelegiuit, după un nou obicei, al zecelea copil, ca și cum s-ar fi luat zeciuală de vite... și, pe deasupra, pentru a-și satisface desfrânarea mai mult decât câinească, siluiau soțiile și fetele, le rușinau fără obraz sub privirile bărbaților și părinților și săvârșeau acest fel de grozăvii și cele mai rele nelegiuiiri cu mare cutezanță și continuau în voie fără a fi pedepsiți de cineva”.

Tablou sumbru. Nicio licărire de speranță de nicăieri. Revolta mocnea în sufletul umilit al celor mulți. Printre boieri erau suflete și minți care doreau izbăvirea țării, de a cărei prăbușire erau conștienți. Nu se găseau resurse pentru salvare, nici în propriile forțe nu-și puteau pune nădejdea, nici în ajutoare din afară, ce ar fi putut compromite și bruma de autonomie de care se mai bucurau.

Și în acest moment al disperării, când existența Țărilor Române era amenințată mai mult decât oricând, apare omul care răzună toate umilirile, face să tremure Istanbulul și, în traiectoria scurtă de meteorit a unei vieți zbuciumate, întruchipează idealul nemărturisit dar dorit al unității românești.

Mihai este întruparea unui ideal politic, un simbol al aspirațiilor către libertate ale unui popor, este strigătul de durere, izvorât din nedreptate și împilare, al unui popor care se vede răzbunat prin fapta voievodului.¹

¹ Friedrich Engels, *Războiul Țărănesc German*, București, 1947; *Istoria României*, București, 1962, vol. II; R. Mousnier, *Les XVI-e et XVII-e siècles. Les progrès de la civilisation européenne et le déclin de l'Orient (1492-1715)*, în *Histoire générale des civilisations*, vol. IV, Paris, 1956; H. Sée, A. Rebillon și R. Préclin, *Le XVI-e siècle*, Paris, 1934; H. Hauser, *La prépondérance espagnole (1559-1660)*, Paris, 1948; *The Cambridge modern history*, Cambridge, 1907, vol. III

II ORIGINEA LUI MIHAI

În privința originii lui Mihai Viteazul au existat, în istoriografia noastră, două opinii: una mai veche, susținută de N. Bălcescu, A.D. Xenopol, I. Sârbu, I. Crăciun și N. Iorga, după care marele domn era fecior de domn, și a doua, împărțită de P.P. Panaitescu și A. Oțetea ce considerau că Mihai era de condiție modestă.

Cele două opinii s-au format pornind de la izvoarele mai vechi, cronici și mărturii contemporane lui Mihai Viteazul, sau cronici alcătuite după moartea acestuia. Cu toate că N. Iorga, în lucrarea sa despre Mihai Viteazul, și I. Crăciun, în studiul său la cronicarul transilvănean Szamosközy, respinseră ca fiind nefondate acele izvoare care vorbeau despre originea modestă a lui Mihai, totuși, pornindu-se de la ideea ilustrată și teoretizată de Napoleon că nu obârșia este aceea care justifică geniul, ci opera acestuia, izvoarelor amintite li s-a acordat iarăși credit și, în felul acesta, s-a stârmit una dintre cele mai pasionante discuții în jurul originii lui Mihai Viteazul.

N. Iorga, Gh. Duzinchevici și alți istorici au respins punct cu punct argumentele aduse de partizanii obârșiei modeste a marelui domn, iar demonstrația lui N. Iorga, ca și a altor istorici care au văzut în Mihai un fiu de domn, este aceea susținută de un suport solid documentar. Prima informație în sprijinul acestei demonstrații o constituie afirmația repetată, document cu document, de Mihai că el este „fiul marelui și preabunului Petrașco Voievod”.

Aceeași părere o întâlnim la Baltasar Walther și în *Cronica Buzesților*, ambele opere alcătuite în timpul vieții lui Mihai, având ca punct de plecare o redactare românească

făcută de Teodosie Rudeanu, la curtea domnului. Din *Cronica Buzestilor* se inspiră *Letopiseșul Cantacuzinesc* atunci când se referă la originea lui Mihai Viteazul. S-ar putea obiecta că aceste izvoare, pornind de la o sursă care a fost alcătuită, probabil, din inițiativa domnului, nu reprezintă garanția autenticității. Dar, așa cum s-a remarcat, Baltasar Walther nu era obligat să respecte versiunea oficială, din moment ce-și redacta opera în afara hotarelor Țării Românești. Nimic nu l-ar fi împiedicat să insereze și alte știri, pe care nu ar fi avut cum să nu le afle la București, dacă obârșia lui Mihai ar fi ridicat, cu adevărat, anumite semne de întrebare.

În cronicile contemporane, alcătuite în vremea lui Mihai, în afara Țării Românești, nu se menționează nimic despre originea domnului, în afară de Thuan care afirmă că domnul a fost fiul lui Pătrașcu vodă. Cronicarul sas Miles notează și el că Mihai a fost fiul lui Pătrașcu.

Patru izvoare au înregistrat o altă versiune despre originea lui Mihai: cronicarul transilvănean Szamosközy, cronicarul muntean Radu Popescu, trimisul venețian la Constantinopol și o tradiție care s-a păstrat în Epir. Dar aceste izvoare nu pot constitui temeiul unei demonstrații pertinente. Szamosközy se referă, în cuprinsul cronicii sale, de trei ori la originea lui Mihai. În primele mențiuni, Szamosközy afirmă că „Mihai Vodă își trăgea originea din neamul lui Pătrașcu Vodă”, nuanțând în a doua că „se numea fiul lui Pătrașcu”, ca în cea de-a treia să nu-i mai recunoască filiația domnească. Modul cum cronicarul transilvan comentează originea lui Mihai ne indică o evoluție a sentimentelor acestuia față de domn, iar aceste sentimente sunt, în final, de o rară violență, deoarece în ochii săi Mihai Viteazul simboliza răsturnarea unei orânduiri scumpe nobilei parvenit. Fiind subiective și contradictorii, este evident că aceste referiri la obârșia domnului român nu pot fi folosite ca un argument serios pentru stabilirea descendenței lui Mihai. Cel de-al doilea izvor, pe lângă faptul că nu este nici măcar contemporan cu Mihai,

autorul lui are totuși onestitatea să ne informeze că ceea ce ne spune el sunt lucruri aflate „den auz”. Dacă nici Radu Popescu însuși nu pune mare temei pe relatarea lui, cu atât mai puțin poate fi luată în considerație de un istoric modern.

Cel de-al treilea izvor, însemnarea ambasadorului venețian la Constantinopol, ca și tradiția care s-a păstrat în Epir, consideră că Iane ar fi fost părintele lui Mihai. Sunt însă atâtea mărturii care ne arată că Iane era rudă, poate unchi, dar un unchi care se înrudea cu tatăl sau cu mama, deci nu frate cu unul dintre părinții domnului, încât nu li se poate acorda credit.

Tradiția din Epir ar presupune o ipoteză interesantă, și anume că măcar unul dintre părinții lui Mihai ar fi fost aromân, de unde și importanța pe care acesta, ajuns domn, o acordă popoarelor din sudul Dunării.

Din această sumară prezentare se poate vedea cu ușurință că cele mai numeroase izvoare îl consideră pe Mihai ca fiu de domn. Alături de ele sunt și alte mărturii care ne arată că suntem în fața unei filiații ilustre, chiar dacă nu ne arată, în mod răspicat, al cui fecior a fost Mihai Viteazul. Pentru câștigarea scaunului Țării Românești, Mihai a fost ajutat, printre alții, și de Andronic Cantacuzino, fiul lui Șeitanoglu, unul dintre cei mai bogați greci din Constantinopol. Într-o scrisoare justificativă trimisă de Andronic lui Petru Șchiopul, se afirmă următoarele: „Până acum țineam Țara Românească pe numele Domniei Tale, dar, văzând cerințele timpului și zăbava Domniei Tale și faima rea și ticăloasă a lui Alexandru voievod [Alexandru cel Rău] și intriga lui, pe care n-am putut s-o rabd, m-am străduit și eu și am făcut pe banul Mihai domn al Țării Românești; am judecat că el e cel mai bun decât alții, bei marghioli, care nu arată niciun semn, nici de la tată, nici de la mamă, numai, firește, caraghioși și mincinoși, și argați și vrednici în toate lucrurile. Ci prin banul Mihai s-a mulțămît nenorocita țară și au făcut rugăciune către Dumnezeu că i-a învrednicit și li-a dat un astfel de bun păstor”.

În afara aprecierilor elogioase ale lui Andronic Cantacuzino, un lucru ni se pare esențial în discuția despre originea lui Mihai: nimeni, dintre adversarii acestuia, nu i-a contestat dreptul la scaunul țării, invocând originea lui, cu toate că domnul român, prin fapta lui politică, a stârnit ura înverșunată a cancelarului Zamoyski, a împăratului Rudolf al II-lea și a sftenicilor lui, a sultanului și a Movileștilor.

Într-o vreme în care originea aleasă justifica coroana princiară, niciun dușman al lui Mihai nu pomenește descendența acestuia ca argument al înlocuirii sale.

În ceea ce o privește pe mama lui Mihai, aceasta se numea Tudora și numele cu rezonanță imperială îl face pe Iorga s-o considere de neam ilustru.

Se știe că era din Târgul de Floci și mai ales că a fost o femeie frumoasă, fapt care explică legătura ei cu Pătrașcu cel Bun. O serie de mărturii ne informează că ar fi fost o femeie săracă, ceea ce nu presupune neapărat că era de rând.

Despre copilăria lui Mihai Viteazul nu se știe nimic, nu s-a păstrat nicio știre, nicio legendă. E de presupus totuși că, într-un târg unde se îngrămădeau mărfurile din Țara Românească pentru a fi transportate pe Dunăre și mare spre Constantinopol, copilul a venit în contact cu lumea pestriță a portului dunărean și, minte ageră, a deprins de la negustorii străini primele rudimente de limbă străină, fapt care i-a ușurat mai târziu învățarea limbilor greacă, turcă, latină și slavonă. Sivori, secretarul lui Petru Cercel, un frate de-al lui Mihai Viteazul, remarcă, în urma unor constatări personale făcute în Țara Românească, că românii au aptitudini deosebite pentru învățarea limbilor străine. Copilul, care avea să devină una dintre cele mai strălucite personalități ale trecutului nostru, nu se poate să nu fi manifestat de mic o inteligență deosebită, să fi căpătat, în ciuda condițiilor modeste de viață, o educație aleasă.

S-ar putea ca de educația lui să se fi îngrijit și Iane banul, care iscălea Ioan banul, indicând Moldo-Vlahia ca noua sa

patrie, deoarece fusese ban în Țara Românească și vistier în Moldova. Este greu de stabilit în ce măsură vistierul și banul, care-și petrecea cea mai mare parte a timpului la Constantinopol cu comerțul și intrigile politice, a avut timp să se gândească la ruda sa îndepărtată.

Legăturile mai strânse între nepot și unchi trebuie să se fi realizat atunci când Mihai a dat dovadă de pricepere și calități fizice deosebite în treburile negustorești. Fără aceste probe, este greu de explicat sentimentalisme gratuite la un mare negustor și credem că Iane l-a sprijinit pe Mihai nu atât pentru faptul că-i era rudă, cât mai ales pentru profiturile pe care acesta le-ar fi putut aduce. Pentru Iane, Mihai era o investiție lucrativă în primul rând, fapt pentru care speculațiile făcute în legătură cu înrudirea dintre cei doi țin mai mult de natura afectivă a autorilor lor. S-ar putea ca noi documente să lămurească natura relațiilor de rudenie între Iane și Mihai. Nu este exclus ca noi știri să arunce mai multă lumină asupra originii marelui domn. Până la descoperirea acelor dovezi care să dea certitudinea deplină asupra obârșiei lui Mihai, este logic și drept din partea noastră să-i dăm crezare atunci când își zice „fiul marelui și preabunului Petrașco Voievod”¹.

¹ *Documente privind istoria României, veacul al XVI-lea, B, Țara Românească*, vol. VI (1591–1600), București, 1953, pp. 78 și urm. (se va cita în continuare *DIR*). Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești*, București, 1963, p. 53. A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești. Acte și scrisori*, București, vol. VI, pp. 162, 163. Hurmuzachi, XI, pp. 373–374. I.C. Filitti, *Mama și soția lui Mihai Vodă*, „Convorbiri literare”, 1921, pp. 609–627. N. Iorga, *op. cit.*, pp. 85–86. N. Iorga, *În jurul lui Mihai Viteazul*, extras din *Anal. Acad. Rom.*, Mem. sect. ist., seria III, tom. XVIII, 1936, pp. 2–7. Ioachim Crăciun, *Cronicarul Szamosközy și însemnările lui privitoare la români (1566–1608)*, Cluj, 1928, pp. 53–77 (în continuare se va cita Szamosközy). Idem, *Originea lui Mihai*, Cluj, 1936, 11 p. Gh. Duzinchievici, *Considerații critice asupra originii lui Mihai Viteazul*, Iași, 1938, 18 p. I.I. Ionașcu, *Mănăstirea Izvorani*, Buzău, 1936, p. 17

deznădăjduită, când stăpânul, inconștient de urmările nefaste ale lăcomiei lui, este puternic, iar puterii lui îi lipsește chibzuința? Mihai a înțeles că numai puterea îți dă posibilitatea să înfrunți haita înfometată și hrăpăreață de la Constantinopol. Ca să obții însă puterea este nevoie de bani. Cât mai mulți bani. Negoțul îi aduce o parte, cea mai însemnată. La urmă este Iane, unchiul, protectorul său care are bani, dar și relații. În momentul când Mihai năzuiește să joace un rol în viața Țării Românești și, poate, a Europei, renunță la negustorie și începe cariera ca boier, urcând treptat în dregătorii. La 24 de ani, deci în anul 1582, când domn în Țara Românească era Mihnea Turcitul, Mihai este ispravnic, adică supraveghează ridicarea Mănăstirii Tutana, ctitoria lui Mihnea, și în documentul dat cu această ocazie este numit Mihai Banul. De la mama lui n-a moștenit nimic. Abia în domnia lui, el, fiul, avea să-și miluiască mama cu cinci sate. Or, după obiceiul țării, în marile dregătorii nu sunt aleși decât marii stăpânitori de pământ. Pentru a intra în rândul celor puternici, și încă repede, nu exista decât o cale: căsătoria. Mihai își calculează șansele și alegerea lui se oprește asupra unei văduve. E vorba despre Stanca, nepoata lui Dobromir banul, un bogat boier din părțile Olteniei. Căsătoria are loc în anul 1584, deci în timpul domniei lui Petru Cercel, fapt care infirmă teza că Mihai uneltea, în acest timp, împotriva fratelui său. Stanca fusese căsătorită cu Dumitru, banul din Vulcănești, care-i lasă la moarte soției sale un sat. Dar zestrea pe care i-o aduce Stanca lui Mihai era de patru sate (unul întreg și părți în alte trei sate). Nu era foarte mult, dar nici puțin, dacă ne gândim că cele mai mari domenii boierești, în secolul al XVI-lea, se ridicau în jurul a 25 de sate și acestea erau numai câteva!

Dar Stanca nu-i aducea numai satele ca zestre, ci și legături de familie, care nu sunt deloc de neglijat. Este adevărat că relațiile cu fratele Dragomir, mare vornic, erau rele, dar prin fostul ei soț și cumnatul ei, Stănilă postelnic, se înrudea cu familia boierilor Buzești. Așadar, prin căsătorie, Mihai

stabila legături cu una dintre cele mai bogate și mai puternice familii din Oltenia.

În 1586, în cea de-a doua domnie a lui Mihnea Turcitul, când land este numit banul Craiovei, Mihai ajunge bănișor de Mehedinți. Din acest moment, el începe să cumpere sate, cu un scop bine determinat: cu cât va avea mai multe sate, cu atât va crește puterea lui. Timp de doi ani, cât este bănișor de Mehedinți, Mihai cumpără două sate. Și odată cu cumpărările de sate, sprijinit fiind de Iane, începe ascensiunea lui. În anul 1589, din ianuarie, Mihai ajunge mare stolnic, dregătorie în care rămâne până la 1 iunie 1591, când este făcut mare postelnic de noul domn Ștefan Surdu. După aceea, pentru un timp, este mare agă și chiar mare ban al Craiovei. Ascensiunea lui este rapidă și se explică prin ajutorul lui Iane, care este în acest timp ban al Craiovei, dar și prin puterea căpătată de Mihai ca boier. În anul 1598, când Mihai era domn, și-a întărit lui însuși 23 de sate cumpărate în Romanați, „când am fost Domnia Mea mare stolnic și mare postelnic și mare agă și mare ban al Craiovei”. Pentru 19 din aceste sate Mihai a plătit 1 232 220 de aspri. Este o sumă imensă despre care Mihai ne spune că a agonisit-o „din truda și din slujba pe care am slujit-o Domnia Mea și din averea Domniei Mele, din dajdia satelor și țiganilor”. Ca boier, Mihai cumpără alte 21 de sate!

În total, 44 de sate, dintre care 37 de sate întregi, în mai puțin de patru ani. Oricâți bani ar fi strâns din dajdia satelor sau oricâți bani i-au adus dregătoriile, nu era de-ajuns ca să cumpere acest număr mare de sate care fac din Mihai unul dintre cei mai mari boieri ai Țării Românești. Mai ales dacă ne gândim că Ștefan Surdu, când ajunge domn, îi cere lui Mihai 40 000 de aspri pentru datoriile unor boieri care pribegiseră.

Este evident că pentru cumpărarea atâtor sate Mihai a folosit banii pe care-i strânsese ca negustor. A folosit însă și forța. În procesele care se țin lanț după moartea lui Mihai,

popa Stoica logofătul mărturisea că a mers el și a plătit unele sate „până la un ban”. Pentru altele, după cum se plâneau satele, n-a dat nimic și, ceea ce era și mai grav, nici nu le-a scutit de bir.

Spre deosebire de celelalte domenii boierești, ale căror sate se aflau răspândite pe tot cuprinsul țării, Mihai încearcă să realizeze un domeniu unitar. Consecințele unei asemenea grupări erau în avantajul său, pentru că îi dădeau o putere pe care alți boieri n-o aveau. În cea de-a doua domnie a lui Mihnea Turcitul (1585–1591), Mihai ajunge mare stolnic. După mazilirea lui Mihnea Turcitul, în anul 1591, și până la urcarea lui Mihai în scaun sunt numiți de Poartă patru domni, dintre care numai doi ajung să domnească. Este vorba despre Ștefan Surdul, fiul lui Ioan Vodă cel Cumplit, și Alexandru cel Rău, fiul lui Alexandru Lăpușeanu. Sub Ștefan Surdul ajunge mare postelnic și apoi mare agă.

Mândru, „îmbătat de fastul barbar al domniei”, Alexandru cel Rău împrumută pentru cumpărarea domniei un milion de galbeni, fapt pentru care, după cum relatează Baltasar Walther, „aduse o așa mare mulțime de turci, chiar în acea țară – și până atunci destul de crunt lovită, încât [turcii] încercau să și-o uzurpe ca pe o provincie ocupată definitiv...”

Silniciile la care este supusă țara depășesc cu mult tot ce se înfățișase până atunci. Pe lângă aceasta, din divanul țării dispar o serie de mari dregători care sunt înlocuiți cu greci, aduși de Alexandru. Printre aceștia e un Barbă Albă, mare vistier, un Tudor comisul, un Iane paharnicul, care-și zice și Ienișor, sau Manta postelnicul. Nemulțumirea este generală. Se pare că are loc un complot boieresc în urma căruia mulți boieri sunt uciși. O parte dintre ei scapă și se refugiază în Transilvania, printre ei aflându-se și Mihai Viteazul. Pornind de la aceste fapte reale, în cronica lui Radu Popescu se spune despre Mihai că în asemenea împrejurări „i s-a scornit nume că iaste fecior de domn”.

Alexandru cel Rău a trimis armași care l-au adus la București, dar rugăciunea la Biserica Albă și uitătura lui, care l-a făcut pe țiganul călău să scape securea din mână, precum și faptul că doisprezece boieri au jurat că nu este fecior de domn, i-au adus iertarea și în același timp posibilitatea să fugă din țară. Legenda cuprinde un sâmbure de adevăr. În cadrul mișcării boierești, Mihai joacă cel mai important rol. El era desemnat să urce în scaun, în cazul în care complotul reușea.

De ce a fost ales Mihai ca șef al mișcării boierești? O întrebare căreia i s-au dat răspunsuri diferite. Răspunsuri care de fapt vizau personalitatea lui Mihai. Baltasar Walther spune că motivul alegerii a fost personalitatea lui Mihai. În ochii cronicarului contemporan, Mihai era o personalitate excepțională. La fel îl văd cei care l-au cunoscut. Este suficient să-i vezi portretele făcute în Apus ca să-ți dai seama că te afli în fața unei firi autoritare și voluntare. Este o concordanță perfectă între portretul realizat în scris și cel realizat cu penelul sau dăltița.

Sigur că portretului făcut de Baltasar Walther i se pot face obiecții. Importantă pentru moment este definirea personalității lui Mihai. Portretului realizat de contemporani, în care Mihai era văzut ca o personalitate a cărei energie era puțin obișnuită, i se opune un altul realizat de P.P. Panaitescu și, sub influența acestuia, o parte din istoriografia noastră mai nouă. Despre ce este vorba? Mihai nu mai este judecat izolat. Întreaga lui personalitate este cântărită în funcție de relațiile dintre el și boieri, dintre el și lumea balcanică. În noua lumină care se aruncă asupra personalității marelui voievod, Mihai apare ca un produs al voinței altora, al unor împrejurări pe care el nu le-a înrăurit. Mai întâi, despre politica lui se spune că este „politica marilor boieri – proprietari din Țara Românească și mai ales din Oltenia. S-a ridicat din mijlocul lor și a fost aproape tot timpul, ca domn, prizonierul lor”. Pe de altă parte, Mihai este un produs al mișcării de eliberare a